

KOL. AUTORŮ: BALKÁN A MIGRACE. NA KŘÍŽOVATCE ANTROPOLOGICKÝCH PERSPEKTIV

Plzeň: AntropoWeb, 2011. 152 s. ISBN 978-80-905098-0-1.

Eva Šerá

V roce 2011 se čtenářům do rukou dostala kolektivní monografie autorů plzeňského pracoviště antropologie a jednoho autora brněnské katedry evropské etnologie. Jedná se v zásadě o kolektiv výzkumníků, kteří se víceméně v pravidelném složení setkávají v rámci konference *Symposium Balcanicum* s cílem prezentovat dílčí výzkumy komunit geograficky i sémanticky se vztahujících k prostoru Balkánu. Každé zmíněné setkání autorů pak protíná jedno specifické téma tak, jako byla pro tento případ zvolena problematika *migrace*.

Výzkumná dvojice manželé Lenka Jakoubková Budilová a Marek Jakoubek provádí dlouholetý výzkum bulharské krajanské obce Vojvodova. Lenka Jakoubková Budilová ve své studii (*Pro víru nebo za půdou? Několik poznámek k migračním motivacím bulharských Čechů*, s. 17–35) analyzuje klíčové momenty migrace Vojvodovanů. Hned v úvodu vysvětluje důvody užívání termínu „bulharští Češi“. Postupně pak představuje migrační trajektorie tímto termínem označovaných osob od jejich odchodu z Čech až do přelomového období 1949/1950, respektive jejich odchodu do Argentiny (1928) a do Belinců (1935). Jako aktivační faktory migrace a také diferenciací avizuje autorka „víru“ a „půdu“, současně pak akcentuje ideu krajanství jako druhotný, nicméně nakonec dominující konstrukt nacionálního hnutí. Interpretaci náboženského a hospodářského vývoje se dostává k meritu studie a upozorňuje na možnost nahlížet náboženský konflikt jako zástupný problém ekonomických a sociálních problémů. Studie tak

zdařile pobízí ke zvážení třetí možné alternativy výkladu pohnutek k migraci a zároveň tím užitečně varuje před monokausalností výkladů.

Marek Jakoubek („*Cesta do Prahy*“ vojvodovského Čecha Petra Dobiáše, s. 91–109) chce svou statí prezentovat nosnost a legitimitu nalezeného nového pramene, znamenajícího posun v bádání obce Vojvodova. Jedná se o cestovní deníček nazvaný „*Cesta do Prahy*“, který sepsal vojvodovský rodák Petr Dobiáš během cesty reemigrační delegace v r. 1946 směřující z Vojvodova do Prahy a zpět. Autor se v první části stručně zabývá politickými a ekonomickými stránkami reemigrace, aby následně mohl nastínit, jak se tyto procesy jevily samotným aktérům návratové akce. Význam dokumentu pak spočívá v tom, že kromě faktografického přínosu je rovněž nositelem „*vojvodovského světónázoru*“ či myšlenkového světa (s. 97), který se projevuje po čas cesty Dobiáše a delegátů. Zadanému cíli M. Jakoubek dostal a výzkumnou funkci dokumentu jistě prokázal, ovšem je tak

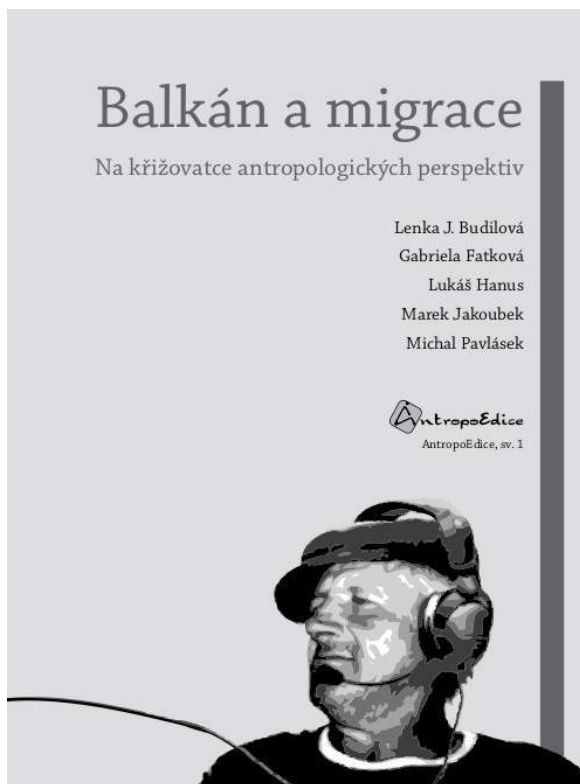
trochu na škodu, že alespoň nenaznačil vlastní interpretaci či syntézu „migrujícího světonázoru“ Vojvodovanů, který zde prezentuje pouze transliterovanými úryvky z deníku. Vzhledem k jeho odborným kvalitám a znalosti problematiky bychom se jistě dočkali neotřelého a pregnantního vhledu do života Vojvodovanů.

V předkládané publikaci svou propracovaností a přínosem pro krajanskou problematiku, ale i stylizací textů excelují studie Lukáše Hanuse a Michala Pavláška. První z autorů, Lukáš Hanus (*Přechod krajanské komunity z obce Gernik (Rumunsko) do transnacionálního momentu*, s. 61–89), nabízí minuciózní rozbor formování transnacionální identity, respektive transnacionální migrace krajanů z obce Gernik. Autor si vytyčil cíl vysvětlit mikrosociální dopady v kontextu makrosociálních, což se mu díky srozumitelně vyložené aplikaci koncepce wallersteinovských kulturních systémů či appaduraiovských globálních toků podařilo. Vidina Čech jako dostupného „Západu“ se stává formulativní bází kolektivního útrpného mýtu, který pak představuje v deteritorializovaném prostoru základ diasporického vědomí a činitele solidarity. Pro krajanské vědomí již není nutná vazba na domovinu, ale sepětí s určitým identitárním celkem, jež se rozšiřuje do několika míst přináležení a v globálních procesech je vystaven „kreolizaci či hybridizaci“ (s. 78) původních představ, životních vzorců, norem či mýtů. Porevoluční migrace podle autora znamenala rovněž proměnu patrilokálních vzorců na neolokální, implikující oslabení autority rodičů. Tento stav lze reflektovat i na charakteru a pohybu remitancí, které pak lze chápat jako „stavební kameny mezigenerační solidarity. Jako mechanismy subjektivního udržení sociálního statutu rodičů

jako někdejších hlavních hospodářů s odpovědností za domácnost tvořenou jejich dětmi s jejich rodinami...“ (s. 85). Přínos Hanusovy studie lze spatřovat jednak v rozporování ve vědě stále tradovaného etnonacionálního rámce krajanské problematiky, jednak ve zdůraznění možnosti paradigmatického posunu výzkumu komunity z lokálního do prostředí translokálního a konečně ve zjištění, že kulturní formy v současnosti poznatelné v banátských vesnicích ne-

jsou rezidua původní české kultury, ale kvalitativně nové formy životních strategií místních obyvatel.

Podobně jako v případě Hanusovy studie, relevantnost studie Michala Pavláška (*Obec Svatá Helena jako vinice Boží misiemi oplocená. Krůčky k přehodnocení chápání české (e)migrace na Balkáně*, s. 111–145) spočívá v revizi krajanské otázky, překonání paradigmatu metodologického nacionalismu. Autor akcentuje význam konstruování jiných nenacionálních hranic, překonává

auerhanovskou státnost pojmu „krajan“ jako zbytnělé a ustrnulé součásti českého národa, načež používá tento termín jako kategorii, což implikuje interakčnost a procesualnost bytí „krajanem“. Předmětem článku je obec Svatá Helena v údobí let 1904–1939, které autor reflektuje prostřednictvím archivních materiálů a v podstatě vypovídá o rozkolu v rámci jedné náboženské skupiny. Následně se rozvíjí příběh o hledání rozlišovacích identitárních zdrojů (boundary markerů), konstruování denominačních hranic a diverzifikaci vzorců každodennosti v komunitě s tradicí českobratrskou a s tradicí probuzeneckou. Misionářský „boj o duše“ pak vedl ke krizi identit (s. 137). Význačná je Pavláškova studie tedy rovněž s ohledem na problematizování představy o sociální jednotnosti krajanské komunity. V případě Svaté

Heleny se totiž ukazuje, že se jedná o „symbolickou arénu“ několika sociálních, pod religiózním distinkčním apelem vymezených jednotek (s. 140). Slabším místem studie je ovšem ne příliš zdařile zakomponovaný, třebaže autorem proklamovaný koncept transnacionalismu. Tento přístup je zde akcentován pouze v úvaze o významu časopisu Betanie, který autor považuje za „deteriorizovaný prostor symbolického setkávání“, na dálku utvářející duchovní vazby (s. 124). I přes tento vágně definovaný vztah k tématu migrace je ale celkově studie výborně zpracovaným a nové poznatky přínášejícím materiálem.

Vzhledem k výše uvedeným studiím se pak předmětem výzkumu vymyká práce Gabriely Fatkové (*Jedna opomenutá kapitola ekonomické migrace mezi Bulharskem a Řeckem: Bulharští Karakačani ve spleti řeckého nacionalismu*, s. 37–58). Autorka se sice zabývá strategiemi a vzorci pracovní migrace bulharských Karakačanů, ale vzhledem k celkovému charakteru sborníku, ve kterém dominuje problematika českého krajanství, první dojem čtenáře může být poznamenán nezakomponovaností dané studie. Nicméně se zřetelem k úvodnímu vymezení publikace má zde tato studie své místo a pro téma migrací bezesporu nosný obsah. Autorka správně rozporuje užití termínu etnická migrace v souvislosti se zkoumanou skupinou a akcentuje ekonomické podněty migračních tendencí. Za prvotními impulzy je tak třeba vidět buditelskou akvizici řecké vlády u proklamovaných řeckých diaspor na počátku 90. let 20. století. Na domněle mobilizované ideji řečtví v případě Karakačanů pak autorka prezentuje situaci jejich řecké identity. Klíčovým poznatkem autorčiny studie má být ale význam remitancí, které jsou podle ní právě distinkčním znakem Karakačanů vůči jiným řeckým diasporickým skupinám. Načež je čtenář seznámen s karakačanskou strategií v cílové zemi: „vydělat a nic neutratit“ (s. 53), protože metou je vrátit se a v Bulharsku založit rodinný podnik. Ty jsou charakteristické vysokou efektivností a orga-

nizovaností, dosahované prostřednictvím aktivizace rodinných sítí. Autorce se ve studii podařilo ukázat instrumentálnost etnicity a slabiny etnorevitalizačních snah jakož i zdůraznit význam sociální organizace a obživných strategií v migračních procesech. Zajímavé by pak jistě bylo naznačení interpretace této migrační strategie, např. z hlediska principu fungování rodinných firem na bázi korelace rodinných vazeb, řízení a vlastnictví. Ale tuto poznámku je třeba brát jako zájem ze strany čtenáře a ne jako výtku.

Vraťme se nyní k úvodu, k představení cílů a účelu publikace. V tématice krajanských komunit přináší publikace bezesporu nová zjištění, otevírá nové perspektivy identifikační strategie a překonává ustrnuté nacionální kategorizace. Můžeme také jen potvrdit, že konkrétní studie vysvětlují proměny krajanského života v současnosti a posunem do deteritorializovaného prostoru ukazují formování nových kolektivních transnacionálních formací, stále však se zřetelem ke krajanství. Povšimnout si sice můžeme častějšího vzájemného odkazování publikujících autorů. To je ale s ohledem na odvrácení se od doposud u nás tradovaného přístupu metodologického nacionalismu ve výzkumu krajanských komunit pochopitelné. Vytknout bychom snad mohli název publikace. Čtenář neznalý balkánského zaujetí představených autorů může být názvem zmaten, neboť v prvním okamžiku bere do rukou publikaci, která svým názvem evokuje reflexi tématu migrace u širokého spektra nacionálně či etnický či chceme-li kulturně odlišných skupin, jaké se právě s prostorem Balkánu pojí. Protože se však jedná o skupinu autorů s poměrně úzce specifikovaným zaměřením, až na jeden příspěvek se problematika migrace odvíjí spíše v rovině předmětu či možná lépe řečeno kategorie krajanství. Ovšem pro čtenáře znalé zaměření a dosavadních počínů uvedených autorů je obsahový rámec publikace jasný a určitě obohacující.